

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Az átmeneti nevelésbe vétel jogszabályi változása és gyakorlati megvalósulása a
nevelésbe vétel során**

Szerző: dr. Bana-Nagy Adrienn

Miskolc

2017. május 3.

1. Bevezetés

A gyermeki jogok és a gyermekvédelem komplex rendszere egymással szoros egységet alkot, hiszen a gyermekvédelem egyik legfontosabb alapelvének, a gyermek mindeneke felett álló érdekének érvényre juttatása elképzelhetetlen a gyermeki jogok ismerete nélkül.

A dolgozatban a gyermeki jogok kialakulásának, valamint nemzetközi és hazai deklarációjának rövid áttekintése után a gyermekvédelem rendszerét, ezen belül a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések közül néhányat, legfőképp a nevelésbe vételt kívánom áttekinteni, továbbá gyakorlati példákon keresztül mutatom ezt a gyermekvédelmi intézkedési formát.

Az országgyűlés 1997. április 22-ei ülésnapján fogadta el a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt (a továbbiakban: Gyvt.), és ezzel új korszakába lépett a gyermekek védelmét szolgáló hazai intézményrendszer, a gyermekvédelmi ellátás és gondoskodás, valamint a gyámügyi igazgatás rendszere.

A gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás fogalma egymással szorosan összefüggő fogalmak, azonban a gyermekvédelem intézmény-, kapcsolatrendszere, az abban közreműködő személyi kör jóval tágabb kört ölel fel, mint a gyámügyi igazgatásé.¹

A gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásban a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) szabályait kell alkalmazni. Ettől eltérni csak a Ket. által meghatározott esetekben, az ágazati jogszabályokban rögzített szabályoknak megfelelően lehet, a lex specialis elv alapján. A Gyvt. 5. § l) pontja értelmében gyámügy fogalma alatt a jogszabály által a gyámhatóság feladat- és hatáskörébe utalt ügyek köre értendő. A gyámhatóság feladat- és hatáskörét alsóbb szintű jogszabály, a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyár) határozza meg. A gyermekvédelmi területen jellemzően államigazgatási szerv, a gyámhatóság jár el közigazgatási

¹ Veresné Dr. Jakab Zsuzsanna: Gyermekvédelem és gyámügyi igazgatás. In Nyitrai Péter (szerk.): Közigazgatási jog 3. Különös rész. Z-Press Kiadó, Miskolc, 2008, 240. o.

hatóságként.² A Gyvt. 5. § k) pontja értelmében gyámhatóság fogalma alatt a fővárosi és megyei kormányhivatal, a fővárosi és megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatala, a települési önkormányzat jegyzője, valamint a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott terület tekintetében a fővárosi jegyzőt kell érteni. A gyámhatóság szervezetét (a települési önkormányzat jegyzője, a járási (fővárosi kerületi) gyámhivatal, szociális és gyámhivatal) szintén a 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet határozza meg.

2. A gyermeki jogokról átfogóan

2.1. Egyezmény a Gyermekek Jogairól

A nyolcvanas évek elején, közepén megszületett az igény arra, hogy a gyermekek jogait egy átfogó dokumentum írásban rögzítse, azonban áttörést 1989-ben az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye hozott, ami a mai napig irányadó charta. Az egyezményt New Yorkban, 1989. november 20-án fogadta el az Egyesült Nemzetek Szövetségének Közgyűlése, amelyhez bármely állam csatlakozhat. Az egyezmény többoldalú, nyitott, bármely állam kérheti annak módosítását, illetve módosítási esetben valamennyi deklaráló tagállam véleményét ki kell kérni. A részes államok belső jogharmonizációja alól kivételt jelenthet, ha az adott állam fenntartással csatlakozik az egyezményhez, amely csak az egyes részrendelkezésekre vonatkozhat, a fenntartás nem lehet ellentétes az alapvető célkitűzésekkel, alapelvekkel. Hazánk 1991 őszén ratifikálta, melyet az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdettek ki.³

Az egyezmény mondhatni a legismertebb és legszélesebben támogatott nemzetközi szerződések egyike, szinte a világ összes állama ratifikálta, ezáltal rendelkezéseit kötelező erejűnek ismerte el magára nézve. Elmondható, hogy az egyezmény megszületését követően a gyermeki jogok érvényre juttatása megjelent a politikai napirenden, azonban az egyezmény hatékonysága eltérő eredményeket tükröz. Az egyezmény nem tárgynak tekinti a gyermekeket, hanem olyan személyeknek, akiknek jogaik vannak. Annak a kimondása, hogy a gyermekeknek jogaik vannak úttörő. A másik fontos üzenet, hogy a gyermekek és érdekeik prioritást kell, hogy élvezzenek. Az

² dr. Lantai Csilla - dr. Mattenheim Gréta: Tansegédlet a Ket.-novellából eredő jogszabály-módosításokhoz a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatás területén. h.n.,é.n. 1-2.o.

³ dr. Kőrös András (szerk.): A családjog kézikönyve. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 1997., 7.o.

egyezmény deklarálja a „gyermekek mindenk felett álló érdekének” alapelvét, valamennyi gyermeket érintő kérdésben. Előírja, hogy a ratifikálóknak konkrét lépéseket kell tenni a jogrendszerükbe való átültetéshez, jogi, közigazgatási vagy más intézkedéseket kell fogantatosítani a gyermeki jogok minél teljesebb érvényesülése érdekében.⁴

2.2. A gyermeki jogok rendszere

A gyermek gondozása, nevelése elsősorban a szülő feladata, az állam kezdetben csak akkor lépett fel a gyermekek védelmében, ha a szülő ezt a kötelezettségét nem tudta - vagy nem akarta - teljesíteni. A modern állam ezzel szemben elkötelezi magát a gyermek családban történő nevelésének támogatása mellett, amelyet a gyermekjóléti ellátások rendszerével támogat. A gyermeki jogok védelme szorosan kapcsolódik a család védelméhez, valamint az anyák támogatásához. A gyermeki jogokról átfogóan a Gyvt. rendelkezik. Általánosságban elmondható, hogy az alapjogok a gyermekeket is megilletik. Egyes alapjogok tekintetében a gyermekek speciális címettként jelennek meg, a felnőttekhez képest pozitív diszkriminációban részesülnek ezen alapjogok gyakorlása során. Ilyen alapjognak tekinthetjük a személyes szabadságot, ami gyermekek, fiatalok esetében speciális szabályok mentén korlátozható. Azonban vannak olyan alapjogok is, amelyeket a gyermekek közvetlenül nem gyakorolhatnak.⁵ „Ahol a törvények nem szabályozzák a kis- és fiatalok joggyakorlását, az alkotmány alapján esetről esetre kell meghatározni, hogy a gyermek mely alapjogot, milyen vonatkozásban gyakorolhat maga, illetve hogy ki gyakorolja nevében és érdekében, illetve hogy gyermek voltára és az alkotmány 67. §-ára tekintettel az alapjog gyakorlásának egyes területeiről nem zárható-e ki teljesen.”⁶

A Gyvt. értelmező rendelkezések 5. § h) pontjában a gyermeki jogokat az alábbiakban definiálja: az Alaptörvényben, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben és más törvényekben megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összessége.

⁴ dr. Kovács Orsolya Ágota (szerk.): Gyermekjogi projekt. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala, Budapest, 2010. 20-39 o.

⁵ Sári János: Alapjogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

⁶ 21/1996. (V. 17.) AB határozat

A Gyvt. szerint a gyermekek legfontosabb jogai a következők:

- a gyermeknek joga van a saját családi környezetében történő nevelkedéshez,
- a gyermeknek joga van, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéshez,
- a gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el,
- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson, az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermeknek joga különösen, hogy állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátásban, gondozásban, nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő, megfelelő nevelésben részesüljön,
- a gyermeknek joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez.⁷

A gyermeket illetik az alapjogokon belül a politikai jogok is, azonban ezzel összefüggésben figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat és a fokozott védelmet. A gyermekek gazdasági, szociális és kulturális jogai azonosak a felnőttekével, amelyeket az alaptörvény konkrétan, az államhoz és a családon belüli viszonyban fogalmaz meg.

2014. március 15. napjától pedig - miután előtérbe került több súlyos gyermekbántalmazási ügy is -, belekerült a jogszabályi felsorolásba az is, hogy a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a védelme érdekében eljáró szakemberek -különösen a gyermek bántalmazásának felismerése és megszüntetése érdekében - egységes elvek és módszertan alkalmazásával járjanak el.

A gyermekbántalmazási és elhanyagolási ügyek speciális jellege az, hogy az egyik gyermeki jogot egy másik gyermeki jog korlátozásával kell érvényesíteni, azaz a saját családi környezetében történő nevelkedés joga áll szemben az erőszak minden formájától való védelemmel. A döntés meghozatalának a gyermek mindenképp felett álló érdekének meghatározása a kulcsa. Különös figyelmet kell fordítani a bántalmazás vagy elhanyagolás formájának, súlyosságának, a gyermek családi- vagy elhelyezési körülményeinek vizsgálatára.

⁷ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 6. §

2.4 A gyermeki jogok védelme

A Gyvt. 11. § (1) bekezdésében meghatározza azoknak a körét, akiknek feladata a gyermeki jogok védelme: A gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik.

A gyermeki jogok védelmében kiemelten jelenik meg a prevenció, hiszen minél hamarabb sikerül a felmerülő problémát orvosolni, elkerülhető egyes szolgáltatások, netán hatósági intézkedések igénybevétele. Itt kiemelten kell szólni a későbbiekben tárgyalt gyermekvédelmi jelzőrendszerrel, amelynek tagjai felölelik mindazon intézmények, személyek, szervezetek körét, akik a gyermekkel a mindennapok során érintkezésbe kerülnek.

A Gyvt. 11/A. § (5) bekezdése alapján a szolgáltatást végző személy, illetve intézmény köteles gondoskodni arról, hogy a gyermekjogi képviselő nevét, elérhetőségét az ellátottak megismerjék. Gyakorlatban ez nevének, elérhetőségének jól látható helyen való kifüggesztését jelenti, amelyet a működést engedélyező szerv évente, illetve két évente ellenőriz. A gyermeki jogok védelmének során kiemelt szerep jut a panaszjog gyakorlásának szabályozásához -, amelyet a házirendben kell feltüntetni -, hiszen a gyakorlatban a gyermeki jogok védelme csak akkor kerül előtérbe, ha azokat megsértették, és a gyermek vagy a szülő (törvényes képviselő) panasszal él. A panaszjog gyakorlásának módját a Gyvt. 36. § (1)-(2) bekezdése szabályozza: a gyermek, a gyermek szülője vagy más törvényes képviselője, valamint a gyermekönkormányzat és a fiatal felnőtt, továbbá a gyermekek érdekeinek védelmét ellátó érdek-képviselési és szakmai szervek a házirendben foglaltak szerint panasszal élhetnek az intézmény vezetőjénél vagy érdek-képviselési fórumánál az ellátást érintő kifogások orvoslása érdekében, a gyermeki jogok sérelme, továbbá az intézmény dolgozói kötelezettségzegése esetén, a 136/A. §⁸ szerinti iratbetekintés megtagadása esetén. Az intézmény vezetője, illetve az érdekképviselési fórum a panaszt vizsgálja, és tájékoztatást ad a panasz orvoslásának más lehetséges módjáról. A gyermek szülője vagy más törvényes képviselője, valamint

⁸ Gyvt. 136/A. § (1) A gyermek szülője vagy más törvényes képviselője a szolgáltató (intézmény) vezetőjénél kérelmezheti, hogy betekinthessen a külön jogszabály szerinti gyermekvédelmi nyilvántartásnak a gyermek vonatkozásában kitöltött adatlapjaiba, valamint - a (2) bekezdésben foglalt kivétellel - a gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatónál, intézményénél keletkezett, illetve részére megküldött, a gyermekkel kapcsolatos iratba. Az iratokról kivonat vagy másolat kérhető.

(2) A közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvényben meghatározottakon túl az érintett írásbeli hozzájárulása hiányában nem lehet betekinteni a másik szülőre vonatkozó, különleges adatot tartalmazó iratba, kivéve, ha az a gyermek érdekében kezdeményezett, a gyermek védelmébe vételére vagy átmeneti nevelésbe vételére irányuló gyámhatósági eljárás, illetve a gyermek elhelyezésének megváltoztatására irányuló bírósági eljárás megindításához elengedhetetlenül szükséges.

a gyermekönkormányzat és a gyermek, illetve fiatal felnőtt az intézmény fenntartójához vagy a gyermekjogi képviselőhöz fordulhat, ha az intézmény vezetője vagy az érdekképviseleti fórum 15 napon belül nem küld értesítést a vizsgálat eredményéről, vagy ha a megtett intézkedéssel nem ért egyet.

Fentiek érvényre jutásához elengedhetetlen a pontos tájékoztatás, hiszen a jogok gyakorlása - főként gyermekek esetében - sokszor nem magától értetődő, a gyermekek életkori sajátosságait, valamint speciális védelmüket figyelembe véve a Gyvt. 33.§-ában előírja az intézményvezető, a szolgáltatótevékenységet nyújtó személy vonatkozásában azokat a taxatív felsorolt elemeket - köztük a panaszjog gyakorlásának lehetséges módjait -, amelyekről az ellátás megkezdésekor, az ellátást igénybe vevőt tájékoztatni kell. További garancia a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendelet (továbbiakban: NM rendelet) 2. § (5) bekezdésében foglalt rendelkezés, miszerint a fentiekről a gyermeket, szülőjét (törvényes képviselőjét), illetve a fiatal felnőttet tájékoztatni kell és a gyermek szülője (törvényes képviselője), illetve a fiatal felnőtt írásban nyilatkozik a tájékoztatás megtörténtéről. Fentiek biztosítékul szolgálnak mind a gyermek jogainak érvényesítésére, valamint arra, hogy az intézmény - esetlegesen előforduló későbbi jogviták során - igazolni tudja, hogy tájékoztatási kötelezettségének eleget tett.

3. A gyermekvédelmi törvény célja, alapelvei, személyi hatálya

3.1. A törvény célja, alapelvei

A törvény célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői köteleességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének

megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.⁹

A gyermekek védelmét a helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek látják el figyelembe véve a gyermekek törvényben rögzített jogait, valamint mindenek felett álló érdekét. A gyermekvédelem nem lehet hatásos eszköz a család bevonása nélkül, hiszen a problémák sokszor a családi környezetben gyökereznek. Alapvetően jelenik meg a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, valamint a veszélyeztetettség megelőzése, továbbá az egyenlő bánásmód követelménye. A jogszabályban meghatározott ellátások igénybevétele általában önkéntes, azonban törvényben meghatározott esetekben a gyermek szülője vagy törvényes képviselője kötelezhető az ellátás igénybevételére.

3.2. A törvény hatálya

A törvény hatálya kiterjed a Magyarországon tartózkodó magyar állampolgárságú, valamint - ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik - a letelepedett, bevándorolt, illetve befogadott jogállású, továbbá a magyar hatóságok által menekültként, oltalmazottként, illetve hontalanként elismert gyermekekre, fiatal felnőttekre és szüleire. Továbbá a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény (a továbbiakban: Szmvtv.) szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyre, amennyiben az ellátás igénylésének időpontjában az Szmvtv.-ben meghatározottak szerint a szabad mozgás és a három hónapot meghaladó tartózkodási jogát Magyarország területén gyakorolja, és a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvény szerint bejelentett lakóhellyel rendelkezik.

A menedékjogról szóló törvény szerint, arra a tizennyolcadik életévét be nem töltött menedékjogi kérelmet benyújtó külföldi gyermekekre, aki jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően

⁹ Gyvt. 1. § (1) bekezdés

maradt felügyelet nélkül, mindaddig amíg ilyen személy felügyelete alá kerül - feltéve, hogy az illető gyermek kiskorúságát a menekültügyi hatóság megállapította.

A törvény hatálya a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás tekintetében kiterjed az Európai Szociális Kartát megerősítő országok állampolgárainak Magyarország területén jogszerűen tartózkodó gyermekeire is.

A törvény szerint kell eljárni az előzőekben meghatározott személyeken kívül a Magyarország területén tartózkodó nem magyar állampolgárságú gyermek védelmében is, ha az ideiglenes hatályú elhelyezésnek, a nevelési felügyelet elrendelésének vagy az eseti gondnok kirendelésének az elmulasztása a gyermek veszélyeztetettségével vagy elháríthatatlan kárral járna.

Magyarország területén kívül tartózkodó magyar állampolgárságú gyermek és fiatal felnőtt, valamint szülei gyámügyében e törvényt akkor kell alkalmazni, ha nemzetközi szerződés vagy más jogszabály szerint a személyes joguk az irányadó.¹⁰

4. A gyermekek védelmének rendszere

A gyermekek védelmét a törvény az alábbiak szerint definiálja: a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.¹¹

Ahhoz, hogy a szakdolgozat címét adó átmeneti nevelésbe vételhez, illetve nevelésbe vételhez eljussunk, ahhoz szükséges ismerni a gyermekvédelmi rendszer egészének felépítését, hiszen mind szorosan kapcsolódik egymáshoz, egymás kiegészítői. A gyermekvédelmi rendszer négy nagy egységre tagozódik, a pénzbeli és természetbeli ellátásokra, a személyes gondoskodást nyújtó ellátásokra - amely további két részre osztható: gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi

¹⁰ Gyvt. 4. § (1)-(4) bekezdés

¹¹ Gyvt. 14. § (1) bekezdés

szakellátások -, valamint a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekre.

12

A Gyvt.-ben meghatározott, a gyermekek védelmét biztosító hatósági feladat- és hatásköröket a helyi önkormányzat képviselőtestülete és a gyámhatóság gyakorolja. A gyermekek védelmének rendszere állami és önkormányzati feladat.

4.1 .Pénzbeli ellátások

A pénzbeli ellátásokat csak felsorolás szintjén említeném meg, hiszen eléggé nagy területet ölel át, illetve a jelen dolgozatnak nem témája, de rendszertani szempontból szükséges megemlíteni. Tehát a pénzbeli ellátások a következők:

- Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény,
- gyermekétkeztetés,
- gyermektartásdíj megelőlegezése,
- otthonteremtési támogatás.

4.2. A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekjóléti alapellátások

Az alapellátásokat szintén csak a rendszerszemlélet miatt, felsorolás szintjén ismertetném, hiszen ez is egy rendkívül szerteágazó terület. Alapellátások tehát:

- a gyermekjóléti szolgáltatás,
- a gyermekek napközbeni ellátása,
- a gyermekek átmeneti gondozása,
- Biztos Kezdet Gyerekház.

4.3. A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekjóléti szakellátások

A szakellátások pedig a következők (ezekről egy pár mondat erejéig írnék, hiszen a dolgozat témájával összefügg):

- az otthont nyújtó ellátás,
- az utógondozói ellátás,
- a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás.

¹² Gyvt. 14. § (2) bekezdés

A Gyvt. 52. §-a értelmében a gyermekvédelmi szakellátás célja, hogy az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását biztosítsa. A megyei, a fővárosi és - a települési önkormányzat feladatain túl - a megyei jogú városi önkormányzat az e törvényben foglaltak szerint biztosítja az otthont nyújtó ellátást és az utógondozói ellátást, a megyei, a fővárosi önkormányzat a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást.

Otthont nyújtó ellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek számára a teljes körű ellátást, családi környezetébe való visszahelyezést elősegítő családgondozást - vagy ha ez nem lehetséges az örökbefogadás előkészítését-, illetve a visszailleszkedéshez szükséges utógondozást.¹³ Az otthont nyújtó ellátást biztosíthatja a nevelőszülő - ezen belül megkülönböztetjük a speciális és a különleges nevelőszülőt is¹⁴) -, valamint a gyermekotthon, illetve fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthona (ami az Szt. hatálya alá tartozik.). A nevelőszülő - saját gyermekeit is beszámítva - legfeljebb hat gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja. A gyermekotthon legalább 12, de legfeljebb 48 - önálló lakóegységben elhelyezett - gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja. A gyermekotthon speciálisabb formája a lakásotthon, amely még inkább családias körülményeket teremt. A jogszabályi definíció szerint a lakásotthon olyan gyermekotthon, amely legfeljebb 12 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja önálló lakásban vagy családi házban, családias körülmények között.¹⁵

A gyámhivatal elrendelheti a fiatal felnőtt utógondozói ellátását, melynek keretében teljes körű ellátást, illetve utógondozást, személyre szóló segítségnyújtást és tanácsadást kell biztosítani. Ezen ellátási forma megvalósulhat gyermekotthoni, illetve lakásotthoni körülmények között, azonban

¹³ Gyvt. 53. §

¹⁴ Speciális hivatásos nevelőszülő az a hivatásos nevelőszülő, aki a képesítési előírásoknak megfelel, és alkalmas a nála elhelyezett súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő, speciális ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására és családjába történő visszakerülésének elősegítésére. Különleges hivatásos nevelőszülő az a legalább három gyermeket ellátó hivatásos nevelőszülő, aki a képesítési előírásoknak megfelel, és alkalmas a nála elhelyezett tartósan beteg, fogyatékos, illetve három év alatti különleges ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására és családjába történő visszakerülésének elősegítésére. (Gyvt. 54. § (4) bek.)

¹⁵ Gyvt. 57. §

egyre népszerűbbek az úgynevezett külső férőhelyek, amelyek elsősorban albérletekben biztosítják az önálló életkezdés támogatását, elősegítését.

A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás javaslatot tesz az ideiglenes hatályú elhelyezést követően, valamint a nevelésbe vételi eljárás során, illetve a nevelésbe vételt követően a gyermek ideiglenes gondozási helyére és a gyermek sorsának rendeződéséig a számára otthont nyújtó ellátást biztosító gondozási helyére. A gondozási hely meghatározása érdekében a gyermekvédelmi szakszolgáltatás a gyámhatóság megkeresésére elvégzi a gyermek személyiségvizsgálatát, elkészíti a gyermekre vonatkozó szakmai véleményt, és előkészíti az elhelyezési javaslatot és a gyermek egyéni elhelyezési tervét.

4.4.Hatósági intézkedések

A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések rendszere a következő:

- a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,
- a védelembe vétel,
- a családbafogadás,
- az ideiglenes hatályú elhelyezés,
- a nevelésbe vétel,
- a nevelési felügyelet elrendelése,
- az utógondozás elrendelése,
- az utógondozói ellátás elrendelése,
- a megelőző pártfogás elrendelése.¹⁶

A hatósági intézkedések bemutatása is végtelenné tehetné ezt a tanulmány, ezért közülük hármat, a védelembe vételt és az ideiglenes hatályú elhelyezést és a nevelésbe vételt emelném ki, ismertetve az eljárás részletes szabályait.

¹⁶ Gyvt. 15. § (4) bekezdés a)-i) pont

4.4.1. Védelembe vétel¹⁷

A védelembe vétel egy olyan intézkedés, amely nem érinti a szülői felügyeleti jogot. A legenyhébb hatósági intézkedés, alkalmazására akkor kerül sor, ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltehető, hogy a gyermek fejlődése segítséggel a családi környezetben mégis biztosítható. A gyámhatóság védelembe veheti továbbá a szabálysértést elkövetett fiatakorút, a tizennegyedik életévét betöltött gyermeket, a nyomozó hatóság nyomozást megtagadó határozata alapján a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy vádolt fiatakorút. A védelembe vétel nem érinti a szülő felügyeleti jogát.

A gyámhatóság dönt a gyermek védelembe vételéről, továbbá dönt a családi pótlék természetbeni formában történő nyújtásáról, és szüneteléséről is, valamint az ezen ellátások felhasználására kirendelt eseti gyám elszámolásának elfogadásáról. A gyermek szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőjének, gyámjának lakóhelye szerinti hatóság illetékes, valamint ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők lakóhelye különböző gyámhatóságok illetékességi területen található, a gyermek lakóhelye szerinti gyámhatóság a Gyvt. 68. §-ában foglalt feltételek fennállása esetén elrendeli a gyermek védelembe vételét és dönt a védelembe vételhez kapcsolódó kérdésekről, a felülvizsgálatról. Ha a gyermek lakóhelye egyik szülőjének lakóhelyével sem azonos, az a gyámhatóság jár el, amelynek területén az anya lakóhelye található. Lakóhely hiányában a gyámhatóság illetékességét a tartózkodási hely határozza meg. Belföldi lakóhely vagy tartózkodási hely hiányában, a gyámhatóság illetékességét az utolsó ismert hazai lakóhely vagy tartózkodási hely határozza meg, ennek hiányában az eljárásra a Budapest Főváros V. Kerület Önkormányzat Jegyzője, illetve a Budapest Főváros Kormányhivatala gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró V. Kerületi Hivatala illetékes.¹⁸

Az eljárás mind hivatalból, mind kérelemre indulhat. Hivatalból indul a jelzőrendszeri tagok jelzése, bejelentés, hivatalos tudomásszerzés alapján, továbbá a cselekvőképtelen gyermek kezdeményezésére a gyámhatóság hivatalból jár el. Névtelen beadványra akkor kell az eljárást

¹⁷ Részletes szabályait a Gyvt. 68.§, 68/A.§, 68/B.§, 68/C.§, 69. §-ai, valamint a Gyer. XII. fejezete tartalmazza.

¹⁸ A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 21. §

megindítani, ha a beadványban feltüntetett körülmények alapján nagy valószínűséggel fennáll a gyermek veszélyeztetettsége. Az eljárás a szülő, törvényes képviselő, korlátozottan cselekvőképes gyermek kérelme alapján is megindulhat.

Az eljárás során ügyfélnek tekintendő mindenki, akinek jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti. A bejelentés nem minősül kérelemnek, a bejelentő pedig nem minősül automatikusan ügyfélnek, a bejelentésre hivatalból indulhat meg az eljárás. A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet (továbbiakban: Gyer.) 7/A. §-a alapján a védelembe vételi eljárásban ügyfélnek minősül (annak vizsgálata nélkül, hogy jogát vagy jogos érdekét érinti-e az ügy) a gyermekjóléti szolgálat vezetője és a gyermekjogi képviselő - ha ő kezdeményezte az eljárást.

Az eljárás menete különbözik attól függően, hogy a családi pótlék természetbeni nyújtására van-e, illetve nincs szükség. Utóbbi esetben az eljárás menete a következő: az eljárás megindításáról az ügyfeleket a Ket. 29. § (3) bekezdése alapján értesíteni kell. A gyermekjóléti szolgálatot meg kell keresni védelembe vételi javaslat 15 napon belül történő megküldése érdekében, amennyiben nem a gyermekjóléti szolgálat javaslatára indult az eljárás. Tárgyalás tartását a Gyer. 86. § (1) bekezdése kötelezően írja elő, szükség szerint egyéb bizonyítékok beszerzésére kerülhet sor. (Abban az esetben is szükséges az eljárás lefolytatása, ha a gyermekjóléti szolgálat alapellátást javasol, tehát nem javasolja a hatósági intézkedést.)

A döntés meghozatala után a védelembe vételről szóló döntés jogerőre emelkedését követően a gyermekjóléti szolgálat 15 napon belül elkészíti az egyéni gondozási-nevelési tervet.

A védelembe vétel felülvizsgálatát hivatalból indult eljárásban a következőkkor kell lefolytatni:

- az elrendelő határozatban foglalt időpontban,
- ha a jegyzőnek hivatalos tudomása van a felülvizsgálat szükségességéről,
- kirendelt családgondozó kezdeményezésére,
- védelembe vétel alatt elrendelt pártfogó felügyelet esetén a pártfogó kezdeményezésére.

Kérelemre indult eljárásban a korlátozottan cselekvőképes gyermek, szülő, más törvényes képviselő kérelmére. A felülvizsgálat során a védelembé vételi eljárás szabályait kell alkalmazni.

Eredménytelen védelembé vételről beszélünk, ha védelembé vétellel a gyermek veszélyeztetettségét megszüntetni nem lehet, és alaposan feltételezhető, hogy segítséggel sem biztosítható a családi környezetben történő megfelelő nevelése, gondozása, valamint a védelembé vétel már két éve fennáll, és a védelembé vétellel a gyermek veszélyeztetettségét nem sikerült megszüntetni. Az eljárás eredménytelen védelembé vétel esetén a következőképpen alakul: a járási gyámhivatalt értesíteni kell, ha az intézkedés megtételének szükségessége a felülvizsgálat során merül fel - a védelembé vétel fenntartásáról szóló határozatban vagy egyéb esetben - külön végzéssel. A védelembé vétel fenntartása mellett a jogerőre emelkedéstől számított 8 napon belül értesíteni kell a gyámhivatalt. Ha a gyámhivatal a hatáskörébe tartozó intézkedést tesz, a védelembé vétel a gyámhivatali döntés jogerőre emelkedéséig áll fenn.

A védelemre vétel megszüntetésére akkor van lehetőség, ha a gyermek családban történő nevelkedése védelembé vétel nélkül is biztosítható (alapellátással vagy anélkül), illetve a védelembé vétel eredményre vezetett, ha a gyermekvédelmi gondoskodás más formájáról döntött a gyámhivatal, illetve ha a fiatakorú szabadságvesztését vagy javítóintézeti nevelését tölti. A védelembé vétel megszűnik a gyermek nagykorúvá vált, kivéve, ha a védelembé vétel elrendelésére azért került sor, mert a fiatakorút bűncselekmény elkövetésével gyanúsították vagy vádolták, a védelembé vétel indokolt esetben, a fiatal kérelmére a büntetőeljárás befejezéséig, legfeljebb azonban 20. életévének betöltéséig tart.

4.4.2. *Ideiglenes hatályú elhelyezés*¹⁹

Két együttes feltétele van, a gyermek felügyelet nélkül marad vagy testi értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. Az intézkedést súlyos veszélyeztettség alapozhatja meg: a gyermek bántalmazása, elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, értelmi, érzelmi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat. 2017. január 1-től egyéb jelzés hiányában is

¹⁹ Részletes szabályozást lásd: Gyvt. X. fejezet 72-76. §, valamint a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) XIV. fejezet 95-98. § tartalmazza.

súlyos veszélyeztető oknak minősül, ha a gyermeket gondozó szülő, más törvényes képviselő megtagadja az együttműködést az egészségügyi alapellátást nyújtó szolgáltatóval - háziórvossal, házi gyermekorvossal, védőnővel -, illetve a gyermek gondozása tekintetében a bölcsődei ellátást nyújtó szolgáltatóval, intézménnyel és a köznevelési intézménnyel.²⁰

Az eljárás során, az elhelyezés sorrendiségénél az alábbi szempontokat kell figyelembe venni. Elsősorban a gyermeket a nevelésre alkalmas, különélő szülőnél, vagy más hozzátartozónál, harmadik személynél kell elhelyezni, másodsorban nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban. Az eljárás során a jogszabályban meghatározott sorrendet figyelembe véve kell dönteni az elhelyezésről a gyermek személyiségének, egészségi állapotának megfelelően. Az eljárás során meg kell hallgatni a Gyvt. 128. §-ában meghatározott személyeket, kivéve, ha a súlyos veszélyeztetettség a gyermek életét közvetlen veszélynek teszi ki. A határozatnak tartalmaznia kell:

- a gyermeknek a gondozási helyre viteléről való rendelkezést,
- a szülő gondozási, nevelési joga szünetelésének megállapítását,
- a gyermeket gondozásba vevő személy vagy intézmény felhívását a gondozásba vétel időpontjának közlésére,
- az illetékes gyámhivatal megkeresését az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálata céljából,
- a fellebbezésre tekintet nélküli végrehajthatóság kimondását,
- 3 év alatti gyermek esetén a kora miatt fennálló különleges ellátás szükségességének tényét,
- külföldi állampolgárságú gyermek esetén Budapest Főváros V. kerületi Gyámhivatalának megkeresését.

A Ket. 72. § (6) bek. szerint az indokolás mellőzhető, ha az késleltetné a döntés meghozatalát és a késelem életveszéllyel vagy súlyos kárral fenyegető helyzet kialakulásához vezethet. Ebben az esetben a döntés meghozatalától számított tíz napon belül meg kell küldeni az indokolást az ügyfél

²⁰ Gyvt. 130/A. § (3) bekezdés

részére. A jogorvoslat igénybevételének határidejét az indokolás kézbesítésének napjától kell számítani.

Az ideiglenes hatályú elhelyezésről haladéktalanul értesíteni kell a gyermek törvényes képviselőjének lakóhelye szerint illetékes járási gyámhivatalt. A határozatot közölni kell a különélő szülővel és a gyermekjogi képviselővel is. A gyermek gondozási helyre viteléről a beutaló szerv gondoskodik.

Fontos változás, hogy 2010. szeptember 30. napjától az ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló döntés ellen fellebbezésnek van helye. A fellebbezés benyújtására nyitva álló határidő a kézhezvételtől számított 8 nap. A fellebbezést a szociális és gyámhivatal (ha jegyző, rendőrség, gyámhivatal vagy bv. intézet parancsnoksága volt a beutaló szerv) bírálja el 15 napon belül.

Bármely járási gyámhivatal - a jogszabályi feltételek fennállása esetén - intézkedik a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezése iránt, és az erről szóló döntését haladéktalanul közli az illetékes járási gyámhivatallal.

4.4.3. Nevelésbe vétel

Korábban a jogszabály az állami gondoskodás rendszerébe történő bekerülés az átmeneti nevelésbe vétellel és a tartós nevelésbe vétellel valósulhatott meg, ezért néhány mondat erejéig a korábbi szabályozást is bemutatnám, annak okán, hogy a változást érzékeltessem.

Az átmeneti nevelésbe vételre optimális esetben a gyermekjóléti alapellátások, illetve a védelembe vétel sikertelensége esetén került sor. A járási gyámhivatal a gyermeket átmeneti nevelésbe vette, ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyeztette, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem volt várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem volt biztosítható. Az átmeneti nevelésbe vétellel egyidejűleg a gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy - ha ez nem lehetséges - gyermekotthonban, illetve fogyatékos vagy pszichiátriai betegek otthonában helyezte el és gyámot (hivatásos gyámot) rendelt. A gondozási hely

meghatározása területi gyermekvédelmi szakszolgálat javaslata alapján történt. Az otthont nyújtó ellátás keretében a gondozási hely a gyermeknek teljes körű ellátást biztosított. A gyámhivatal évente felülvizsgálta az átmeneti nevelésbe vétel feltételeinek fennállását, a gyakorlatban a családba történő visszahelyezés lehetőségét. A gyámhivatal az átmeneti nevelést kérelemre vagy hivatalból megszüntethette, ha annak okai már nem álltak fenn.²¹

A tartós nevelésbe vételről is a járási gyámhivatal döntött. A gyámhivatal a gyermeket tartós nevelésbe vette, ha a szülő vagy mindkét szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy ha a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, és a gyermeknek nem volt felügyeletet gyakorló szülője, illetve ha a gyermek ismeretlen szülőktől származott, feltéve, hogy a gyermek neveléséről kirendelt gyám útján nem lehetett gondoskodni.

Továbbá abban az esetben, ha a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és természetes személyazonosító adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot, feltéve, hogy a gyermek ideiglenes hatállyal nem volt elhelyezhető a leendő örökbefogadó szülőnél.²²

A tartós nevelésbe vétel megszűnt, ha a szülői felügyeleti jogot a bíróság visszaállította, ha a gyermeket örökbe fogadták, vagy nagykorúvá vált, továbbá ha a gyermek a bíróság gyermek elhelyezési döntését követően más személy gyámsága alá került. Az átmeneti nevelésbe vételt megszüntette a gyámhivatal, ha a szülő kérte, abban az esetben, ha személye és körülményei alapján alkalmas a gyermek nevelésére, feltéve, ha a gyermeket nem fogadták örökbe.²³

Az átmeneti és a tartós nevelésbe vétel összevonásával a törvényben foglaltak szerint létrejövő ún. nevelésbe vételi eljárás során - a szükséges bizonyítékok beszerzését követően - a gyámhatóságnak a gyermek családból való kiemeléséről hozott döntésben egyidejűleg rendelkezni kell a gyermek ideiglenes gondozási helyéről, a gyermekvédelmi gyám kirendeléséről, illetve a szülővel vagy más hozzátartozóval való kapcsolattartás szabályairól, továbbá a gondozási díjról.²⁴

²¹ dr. Filó Erika - dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009. 395-397.o.

²² korábbi Gyvt. 80. § (1) bekezdés

²³ korábbi Gyvt. 81. § (1) bekezdés

²⁴ Gyvt. indokolás

A hatályos jogszabály szerint a gyámhatóság a gyermeket nevelésbe veszi, ha a gyermek számára családbafogadó gyám rendelésére nem kerülhet sor, és a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható, vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt a gyámhatóság pert indított, vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, vagy a gyermeknek az *ab)* és *ac)* alponton kívül más okból nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője, a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbefogadó szülőnél, és a gyermek ismeretlen szülőktől származik, vagy a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot.²⁵

A nevelésbe vételi eljárás két lépcsőben is lefolytatható, abban az esetben, ha a védelembe vételben lévő gyermeket a szakértői bizottság rövid határidőn belül megvizsgálja. Ebben az esetben kettő döntés fog születni, a második lépcsőben a szakértői bizottság véleménye és a nevelésbe vételi tárgyalás során más kérdésekről is döntenek, például a kapcsolattartás, gondozási díj, lakóhely, gondozási szükséglet.

A gyermek ideiglenes hatályú elhelyezése alatt a szülő szülői gondozási és nevelési joga szünetel, ezért indokolt a gyermek nevelésbe vételét elrendelni, ha ezalatt a gyámhatóság a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti pert indít. A Gyvt. ezáltal figyelembe veszi, hogy a bírósági per lefolytatása jellemzően hosszabb időt vesz igénybe, mint az ideiglenes hatályú elhelyezés törvényben meghatározott időtartama. A gyermek nevelésbe vétele a per folytatása alatt a gyermeki jogok érvényesítését, a törvényes képviselőt biztosítását, és a gyermek helyzetének rendezését garantálja. A perindítással egyidejűleg a nevelésbe vétel elrendelése hozzájárul az ideiglenes hatályú elhelyezés időtartamának csökkentéséhez, és ezáltal a gyermekvédelmi intézkedéseknek a jogbiztonság követelményének való megfelelését is szolgálja.

²⁵ Gyvt. 78. § (1) bekezdés

Akit nevelésbe vettek, továbbá akit ideiglenes hatállyal gyermekvédelmi nevelőszülőknél, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyeztek el, és szülője ellen a szülői felügyelet megszüntetése iránti per indult, vagy akinek a szülője hozzájárult gyermeke titkos örökbefogadásához, azon gyermekek részére a gyámhatóság gyermekvédelmi gyámot rendel.

A gyermekvédelmi gyám a kirendelő határozat alapján:

- képviseli a gyermek érdekét, elősegíti jogi gyakorlását,
- megismeri és közvetíti a gyermek érdekét az ellátást nyújtó intézmény és a hatóságok felé,
- ellátja a gyermek törvényes képviselőjét,
- jogszabályban meghatározott esetekben eljárást kezdeményez,
- figyelemmel kíséri és elősegíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, nevelését, ellenőrzi a gyermek teljes körű ellátásának megvalósulását. Mindezt a gyermekvédelmi gyám a gyermek életkorának megfelelően a gyermekkel személyes találkozást és beszélgetést kezdeményez legalább havonta egyszer, 6 éven aluli gyermek esetében héthetente egyszer.
- A gyermek számára telefonos elérhetőséget illetve személyes helyen történő találkozást biztosít,
- figyelemmel kíséri a szülővel, hozzátartozóval a kapcsolattartást,
- kapcsolatot tart a gyermek oktatási intézményével, figyeli az előmenetelét,
- együttműködik a gyermekjóléti szolgálattal,
- felveszi a kapcsolatot a szülővel,
- engedély nélküli távozás esetén visszaviszi a gyermeket a gondozási helyre, vagy segíti a felkutatását,
- részt vesz a gyermek egyéni gondozási-nevelési tervének elkészítésében,
- a gyámhatóságnak rendszeresen jelentést ad.

Mindezekre tekintettel a gyermekvédelmi gyámmal szembeni elvárás az, hogy a gyermek múltjának és jelenét ismerje, a vér szerinti családdal való kapcsolattartást elősegítse, illetve amennyiben ez nem lehetséges, akkor az örökbefogadást. Feladata továbbá a gyermek tanulásának segítése, egészséges életmódra nevelése, speciális gondozás biztosítása (amennyiben szükséges), kapcsolattartás oktatási intézménnyel, orvossal, védőnővel, hivatalokkal, stb. A széleskörű feladatokhoz elengedhetetlen a megfelelő jogszabályismeret, továbbá a precíz az adatlapok, gyámi jelentés, számadás, gyermek iratainak készen tartásához. Legfőképp azonban azt emelném ki, hogy a jogalkotó célja ennek az intézménynek a létrehozásával az volt, hogy a gyermekvédelmi gyám folyamatosan tartsa a kapcsolatot, találkozzon a gyermekkel, ezáltal a gyermekvédelmi rendszerbe bekerült gyermeknek legyen egy állandó személy az életében, akihez bizalommal fordulhat, illetve aki tisztában van a teljes életútjával, problémáival.

A gyermekvédelmi gyámság alatt álló gyermekek érdekében indokolt a Gyvt.-ben szabályozni a helyettes gyermekvédelmi gyámság jogintézményét, tekintettel arra, hogy a családban nevelkedő gyermekekhez képest gyakrabban fordul elő, hogy a gyermekvédelmi gyámnak azonnal kell intézkedni. A gyermek nevelésbe vételekor a továbbiakban nem csak gyermekvédelmi gyámot, hanem helyettes gyermekvédelmi gyámot is szükséges lesz kirendelnie a gyámhatóságnak. A 2017. január 1-től bevezetett új jogintézmény célja, hogy az azonnali intézkedést igénylő esetekben biztosított legyen a törvényes képviselő ellátása akkor is, ha a kirendelt gyermekvédelmi gyám akadályoztatva van a feladatellátásban. A helyettes gyermekvédelmi gyámság bevezetéséből következik, hogy a gyermek gondozási helyének meghatározásakor is dönteni kell a gyermekvédelmi gyám mellett a helyettes gyermekvédelmi gyám személyéről is.

A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermek sorsának alakulása szempontjából döntő kérdés a számára legmegfelelőbb gondozási hely meghatározása, ezért az erre vonatkozó rendelkezések részletesen szabályozzák a gyámhatóság eljárását, a döntéshez szükséges bizonyítékok körét. A gondozási hely meghatározására irányuló eljárás eredményeként születik döntés továbbá az ún. járulékos kérdésekről is, azaz ebben az eljárásban kell meghatározni a gyermekvédelmi gyám személyét, rendezni a szülővel vagy más hozzátartozóval való kapcsolattartás kérdését, dönteni az egyéni elhelyezési terv elfogadásáról, vagy módosításáról, a gyermek után

fizetendő gondozási díjról, a gyermek ellátási szükségletéről, valamint - ha annak feltételei fennállnak - a gyermek örökbefogadhatóságáról.

Az átmeneti és a tartós nevelésbe vétel összevonása okán szükségessé vált a nevelésbe vétel megszüntetésével, valamint a megszűnési eseteivel kapcsolatos szabályok felülvizsgálata. A módosítás egyértelművé teszi, hogy a nevelésbe vétel megszüntetését csak az a szülő kérheti, akinek szülői felügyeleti joga szünetel. Az a szülő tehát, akinek szülői felügyeleti jogát a bíróság megvonta, vagy szülői felügyeleti joga megszűnt, - a családjogi szabályokkal összhangban - nem jogosult ilyen kérelem előterjesztésére. A szülő és a gyermekvédelmi gyám együttesen is kérheti a nevelésbe vétel megszüntetését. A nevelésbe vétel csak akkor szűnhet meg, ha más módon (örökbefogadás, családbafogadás) biztosítottá válik a gyermek ellátása, gondozása, nevelése és törvényes képviselőjének ellátása.²⁶

5. Gyakorlati megvalósulás vizsgálata

A gyakorlati megvalósulás vizsgálatához segítséget a miskolci járási gyámhivatal vezetőjétől kaptam, aki konkrét példákon keresztül mutatta be a nevelésbe vétel eljárási szabályait. Dolgozatomban részletekbe menően három típusú ügyet mutatnék be, vagyis azt, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezést követően miként alakulhat egy gyermek sorsa, a gyámhivatal szemszögéből.

5.1. Ideiglenes hatályú elhelyezésből nevelésbe vétel, majd örökbefogadás

Emma már sajnos viszonylag korán, a születését követő pár nappal bekerült a gyermekvédelem rendszerébe, azonban az ő története gyámhivatali ügyirati szempontból pozitívan zárult, ezért ennek a bemutatásával kezdeném.

2015-ben, a születését követő 16. napon az elsőfokú gyámhatóság határozatával ideiglenes hatállyal elhelyezte Emmát nevelőszülőnél, továbbá megállapította, hogy az édesanya gondozási, nevelési joga szünetel. A határozat indokolásából kiderült, hogy Emma otthon született, mentő szállította be a koraszülött osztályra, azonban ottléte során senki nem érdeklődött róla, ezért tartotta szükségesnek a kórház a gyámhatóság értesítését.

²⁶ Gyvt. indokolás

A gyámhatóság az ideiglenes elhelyezésről szóló döntéssel egyidejűleg elkezdte az édesanya felkutatását, hogy mielőbb családba adhassa a gyermeket. A gyermekjóléti szolgálat munkatársának sikerült elérnie az édesanyát, aki azonban írásban úgy nyilatkozott, hogy nem szeretné, ha a gyermeket visszahelyeznék a családjába, hiszen már egy gyereket nevel, de a kapcsolatot szeretné vele tartani. Egyébként az édesanyától a küldemények folyamatosan „nem kereste” jelzéssel érkeztek vissza, mivel albérletből albérletbe költözött. A gyámhivatal meghallgatásra idézte a gyermek nagymamáját is, aki úgy nyilatkozott, hogy hullámzó a kapcsolata a lányával, ő sem tudja követni, hogy hova költözik élettársával és az óvodás korú kisfiával, továbbá életkora és családi helyzete miatt nem tudja vállalni, hogy Emmát nevelje, valamint érzelmileg sem kötődik hozzá, mivel csak a születése pillanatában látta. Véleménye szerint az örökbefogadás szolgálná a legjobban a kislány érdekeit.

Az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálata során a gyámhatóság beszerezte megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ Szakértői Bizottságának véleményét a gyermek elhelyezéséről, a szakértői bizottság egyöntetű véleménye alapján a gyermek nevelésbe vétele, nevelőszülői családban történő elhelyezése javasolt.

2015. júliusában a gyámhatóság határozatával az ideiglenes hatályú elhelyezést megszüntette és a gyermeket nevelésbe vette, kapcsolattartási helyet, gondozási helyet jelölt ki, megállapította, hogy Emma koránál fogva különleges ellátási szükségletű, rendelkezett gyermekvédelmi gyám kijelöléséről és meghatározta a feladatait, továbbá kötelezte a gyermek édesanyját gondozási díj fizetésére. Rendelkezett továbbá a nevelésbe vételi döntés következő felülvizsgálatáról is.

2016. januárjában a gyámhatóság felülvizsgálta a kiskorú nevelésbe vételét, és határozatával fenntartotta azt változatlan feltételek mellett, továbbá megállapította, hogy a nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítása folyamatban van, tekintettel arra, hogy a szülő az eltelt egy év alatt kapcsolatot nem tartott a kiskorú gyermekkel.

2016. áprilisában örökbefogadhatónak nyilvánították Emmát a gyermekvédelmi gyám kezdeményezésére a határozat jogerőre emelkedését követő 2 évre, továbbá megállapította a

döntés, hogy a vér szerinti anya kapcsolattartási joga az örökbefogadhatónak nyilvánítás időtartama alatt szünetel. A kislány nevelőszülői örökbefogadási szándékukat előterjesztették, mely után többek között környezettanulmány, pszichológiai vizsgálat várt rájuk, illetve a kislány örökbefogadhatóságát is szakértői bizottság vizsgálta. Mivel a gyámhatóság alkalmasnak találta őket az örökbefogadásra, ezért arról határozattal rendelkezett 2016. augusztusában, az örökbefogadó szülők kérésére titkos örökbefogadással. Ezzel egyidejűleg a nevelésbe vételt a gyámhivatal megszüntette, felmentette gyámi tisztségéből a gyermekvédelmi gyámot. Az örökbefogadás utánkövetése jelenleg is folyamatban van, 1 évi időtartamra rendelte el a hatóság az örökbefogadást megállapító határozatával.

5.2. Ideiglenes hatályú elhelyezésből nevelésbe vétel, majd intézeti elhelyezés

Károly, azaz Karcsika 2001-ben született, alapellátás szintjén már bekerült a gyermekvédelmi szakemberek látószögébe, azonban 2015. novemberében ideiglenes hatállyal elhelyezésre került a befogadó otthonba. A határozat egyben megállapította, hogy az édesanya nevelési joga szünetel. Az indokolásból megtudhattuk, hogy korábban a családgondozó javaslatára a védelembe vétel már megtörtént, azonban alapellátási szinten már nem kezelhető Karcsika problémája, mivel a súlyos pszichoszomatikus betegségére nem szedi a gyógyszereit, ezáltal ön- és közveszélyessé vált, veszélyt jelentett a családjára is. Az édesanya felkereste a családgondozót és tájékoztatta, hogy Karcsi jelenleg kórházban van a súlyosbodó állapota miatt. A családgondozó a kórházból való távozás után nem javasolja az otthon történő elhelyezését, ezért tett javaslatot az ideiglenes hatályú elhelyezésre. A gyámhivatal az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálata során személyesen meghallgatta a gyermek édesanyját, aki megerősítette, hogy Karcsika nem szedte a gyógyszereit, ezért került agresszív állapotba, jelenleg Debrecenben kezelik a kórház pszichiátriai osztályán, nem szeretné, ha onnan a családba hazakerülne, hiszen mellette még hat kiskorú gyermeket nevel, az apjához se lenne jó, ha menne, hiszen nem foglalkozott vele, véleménye szerint Karcsikának egy olyan speciális otthon lenne a legmegfelelőbb, mint a tornanádaskai.

A szakértői bizottság is megvizsgálta Karcsikát, ahol egyöntetűen arra a következtetésre jutottak, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezés megszüntetése indokolt, és a vérszerinti családba történő visszahelyezés. Környezettanulmány készült ismételten a szülői házban, továbbá a gyámhivatal

munkatársa is meghallgatta az édesanyát és Karcsikát, akik egyöntetűen azt nyilatkozták, hogy az otthon történő elhelyezés lesz a legjobb, és igyekeznek változtatni a jövőre nézve a problémákon.

A gyámhivatal 2016. februárjában az ideiglenes hatályú elhelyezést megszüntette, megállapította, hogy Karcsika az édesanyja szülői felügyelete alá kerül vissza, továbbá intézkedett a védelembé vételi eljárás megindításáról. Sajnos ez az állapot nem tartott sokáig, mivel 2016. március végén ismételen ideiglenes hatályú elhelyezéssel bekerült Karcsika a befogadó otthonba, tekintettel arra, hogy az édesanya személyesen bejelentette a gyámhivatalnál, hogy a gyermek ismét ön- és közveszélyes lett, késsel fenyegette családtagjait. Azt is elmondta később, hogy nem tud megnevezni olyan családtagot, ahova Karcsika mehetne, hiszen az apja nem foglalkozik vele, nincs tisztában az állapotával, a nagykorú lánya pedig három gyereket nevel.

2016. júniusában született határozat Karcsika nevelésbe vételéről, a szakszolgálat elhelyezési javaslatát elfogadva Megyaszóra került lakásotthonba. A nevelésbe vételről szóló határozatban egyidejűleg gyermekvédelmi gyám kijelölésére is sor került. Gondozási díjat a gyámhatóság nem állapított meg, tekintettel arra, hogy az anya GYES-en van, az apa szociális körülményei pedig nem teszik lehetővé annak fizetését. A határozat rendelkezett továbbá a felülvizsgálatról is, két éven belül félévente szükséges. 2017. februárjában született egy döntés, amely a gondozási hely megváltoztatása iránti kérelmet elutasította, az indokolásából kiderült, hogy az édesanya kérelmezte, tekintettel arra, hogy állítása szerint a fia nem érzi jól magát Megyaszón.

2017. februárjában, a soros felülvizsgálat alkalmával a nevelésbe vételt változatlan körülmények mellett fenntartotta a gyámhivatal, azonban ebben a határozatban már rendelkezett a helyettes gyermekvédelmi gyám személyéről is. Karcsika esetében az iratok tanulmányozása idején a speciális szükséglet vizsgálata volt folyamatban.

5.3. Gyámságból ideiglenes hatályú elhelyezés, majd visszakerülés a családba

Krisztián édesanyja 2009. novemberében kereste meg a gyámhivalt, hogy halála esetén nagykorú gyermeke, Ferenc legyen Krisztián gyámja. Az édesanya sajnos eléggé hamar, 2010. nyarán elhunyt. A gyámhivatal 2010. decemberben kelt határozatával ideiglenes hatállyal testvérénél helyezte el

Krisztiánt, egyben gyámjával is kirendelte. A határozat rendelkezett a gyámi tisztséggel járó feladatokról és kötelezettségekről is. Krisztián édesanyja halála után Ferencék háztartásában tartózkodott, a személyes meghallgatása után is úgy nyilatkozott, hogy itt szeretne maradni, különélő apja sem ellenezte ezt.

2011. februárjában a gyámhivatal kereset terjesztett elő a városi bíróságon, Krisztián elhelyezése ügyében, továbbá a tartásdíj fizetési kötelezettség megállapítása érdekében. A bíróság 2011. novemberében ítélettel rendelkezett Krisztián Ferencnél történő elhelyezéséről, továbbá rendelkezett a gyermek vér szerinti édesapja tartásdíj fizetési kötelezettségéről. Az ítéletre tekintettel a gyámhatóság az ideiglenes hatályú elhelyezést megszüntette, azonban megállapította, hogy Ferenc gyámul történő kirendelése változatlanul hatályban marad.

2014. év végén problémák adódtak Krisztián viselkedésével, ekkor kereste meg a gyámhivatalt Ferenc felesége, azért ő, mert Ferenc ekkor külföldön dolgozott. A magatartási és iskolai hiányzási problémák miatt a gyámhivatal határozatával ideiglenes hatállyal elhelyezte Krisztiánt a befogadó otthonban.

A 2015. januárjában kelt határozattal a gyámhatóság az ideiglenes hatályú elhelyezést megszüntette, Ferencet gyámi tisztségéből felmentette és végszámadásra kötelezte, valamint Krisztián gyámjának Ferenc feleségét jelölte ki. A határozat indokolásából kiderült, hogy Krisztián a befogadó otthonból a családhoz szökött vissza, állítása szerint megváltozott, a negatív hatású barátait elkerüli, a házimunkába besegít, nem beszél sértő hangnemben Ferenc feleségével. Ferenc is alátámasztotta ezeket az állításokat, továbbá azért kérte, hogy felesége legyen a gyám, mert ő huzamosabb ideig külföldön dolgozik.

2016. decemberében Krisztián betöltötte a 18. életévét, önjogúvá vált, ezért a gyámsági tisztség megszűnéséről a gyámhivatalnak határozatot kellett hoznia. A határozat rendelkezett továbbá arról, hogy Ferenc feleségének el kell készítenie a végszámadást Krisztián vagyonáról és azt neki át kell adnia. Krisztián sajnos ingatlan, ingó és készpénz vagyonnal nem rendelkezett.

Látható, hogy a felvázolt esetekben a gyámhivatal mindig törekedett a döntések mielőbbi meghozatalára, a felesleges várakozási idők csökkentésére, továbbá a gyermekek mindenek felett álló érdekeinek figyelembe vételére. Az a következtetés is levonható, hogy elsősorban a családban történő elhelyezésre törekednek, akár a szélesebb családi kör alkalmasságának vizsgálatával is. A két utóbbi esetben az is tapasztalható, hogy sajnos a befogadó otthonba történő elhelyezéssel sem ér el semmit a gyámhatóság, hiszen a gyermekek folyamatos szökésben vannak, ezzel csak a gyermekvédelmi szervezeteknek, továbbá a társhatóságoknak csinálnak többletmunkát. Sajnos az is látható, hogy egy családon belüli probléma esetén is szaladnak a hatósági szervezetek a szülők, gyámok, nem törekednek arra, hogy megoldják családon belül ezt a kérdést - gondolok itt a problémás kamaszok eseteire -.

6. Összegzés

Jelen dolgozatban egy átfogó képet kívántam adni a gyermekvédelem, gyámügyi igazgatás rendszeréről, különös tekintettel a nevelésbe vétel kérdéskörére, pár gyakorlati példa bemutatásán keresztül is. A gyermekvédelem rendszerének megismeréséhez szükséges egy kicsit kitérni a gyermeki jogok bemutatására is, erről is szó esett a dolgozat első felében. Mind a nemzetközi, mind a hazai jogrendszerben hosszú idő telt el mindaddig, amíg a gyermeki jogok érvényre juttatása, tiszteletben tartása és védelme egyetemessé vált, amely fejlődési folyamatban kiemelt szerep jutott a New Yorkban, 1989. november 20-án az ENSZ által elfogadott gyermekjogi egyezménynek. Ez az egyezmény hazánk jogalkotására is döntő hatással volt, hiszen gyermekvédelmi törvényünk 1997-ben ezen egyezmény szellemiségében született meg. Azonban már régóta érezhető, hogy a számtalan módosítás, a kiegészítő alsóbb szintű jogszabályok szaporodása és mind inkább átláthatatlan rendszerré válása, valamint az időközbeni, mind a gyermekvédelem, mind a hazai, uniós és nemzetközi jogi környezet változása miatt lassan elérkezetté válik az idő egy teljesen új gyermekvédelmi törvény kodifikációjának megkezdésére.

A dolgozat konzekvenciájaként még azt emelném ki, hogy a jelzőrendszer működésére kellene még nagyobb hangsúlyt fektetnie a jogalkotónak, továbbá a jelzések elmaradásának szigorú szankciókkal kellene büntetni, jogszabályi szinten. Jelenleg a jelzőrendszer tagjainak kötelezettségeik elmulasztása esetén a Gyvt. 17. § (4) bekezdése alapján fegyelmi eljárással kell számolniuk, ami

valljuk be, igen kevés, gondolok itt arra, hogy nem minden jelzőrendszeri tagnak van felettese, aki a fegyelmi eljárást megindítaná. A jogalkotó az egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények módosításáról szóló 2016. évi CLXVI. törvényben, reagálva a megfogalmazott kritikákra a Gyvt. 17. §-ának rendelkezéseit kiegészítette, többek között azzal, hogy a kormányhivataloknak szakmai támogatást kell nyújtaniuk a jelzőrendszeri tanácsadóknak, valamint évente egyszer össze kell, hogy hívja őket és közösen kell értékelniük a megye gyermekvédelmi jelzőrendszerének működését. Ezt meghaladóan az erre kijelölt szerv ezentúl köteles gondoskodni a jelzőrendszer hatékony működését és fejlesztését szolgáló képzések szervezéséről, módszertan kidolgozásáról, és 24 órás, ingyenesen hívható telefonos szolgáltatás működtetéséről. Kérdés, hogy ezek az intézkedések mennyire fogják javítani a jelzőrendszer működését. A Gyvt. 17. § (7) bekezdésének hatályba lépése, mely állami feladattá teszi a jelzőrendszer tagjainak képzését talán javíthat a helyzetet, persze csak akkor, ha a képzések megszervezéséről és lebonyolításáról való gondoskodás megtörténik.²⁷ Más kérdés, hogy aki nem vesz részt a képzésen - mert ugye mindenféle elfoglaltsági kifogást mindenki ki tud találni -, ahhoz hogyan fognak eljutni a legújabb ismeretek, és mennyire lesz hasznos tagja a jelzőrendszernek.

²⁷ dr. Rácskay Jenő: A gyermekvédelem hazai rendszere: A gyermekek védelmét szolgáló ellátások és az azokat nyújtó intézmények Magyarországon. 48-49. o.
[http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/racskay_jeno_a_gyermekvedelem_hazai_intezmenyrendszere\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/racskay_jeno_a_gyermekvedelem_hazai_intezmenyrendszere[jogi_forum].pdf)
(megtekintés időpontja: 2017. április 15.)

Felhasznált irodalom

- dr. Filó Erika - dr. Katonáné dr. Pehr Erika 2009: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 21-75. o., 363-408. o.
- dr. Kovács Orsolya Ágota (szerk.) 2010: Gyermekjogi projekt. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala. 20-39 o.
- dr. Kőrös András (szerk.) 1997: A családjog kézikönyve. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 110-167 o.
- Közigazgatási Jog 3. Magyar Közigazgatási Jog Különös Rész 2014
http://jogikar.uni-miskolc.hu/kozigazgatasi_jogi_tanszek_tansegedletek
251-267. o. (megtekintés időpontja: 2017. március 21.)
- dr. Lantai Csilla - dr. Mattenheim Gréta: Tansegédlet a Ket.-novellából eredő jogszabály-módosításokhoz a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatás területén.
- dr. Rácskay Jenő: A gyermekvédelem hazai rendszere: A gyermekek védelmét szolgáló ellátások és az azokat nyújtó intézmények Magyarországon.
[http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/racsokay_jeno_a_gyermekvedelem_hazai_intezmenyrendszere\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/racsokay_jeno_a_gyermekvedelem_hazai_intezmenyrendszere[jogi_forum].pdf) 48-49. o. (megtekintés időpontja: 2017. április 15.)
- Sári János 2005: Alapjogok. Budapest, Osiris Kiadó.
- Szakigazgatási ismeretek 2011
http://jogikar.uni-miskolc.hu/kozigazgatasi_jogi_tanszek_tansegedletek
146-196. o. (megtekintés időpontja: 2017. április 14.)
- Veresné Dr. Jakab Zsuzsanna: Gyermekvédelem és gyámügyi igazgatás. In: Dr. Nyitrai Péter (szerk.) 2008: Közigazgatási jog 3. Különös rész. Miskolc, Z-Press Kiadó. 239-282. o.

Jogszabályjegyzék

- A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény
- A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet
- A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. Rendelet
- A gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység engedélyezéséről, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi vállalkozói engedélyről szóló 259/2002. (XII. 18.) Kormányrendelet
- 21/1996. (V. 17.) AB határozat